

Серед вказаних засобів універсалізації приватного права виділяється адаптація права як ряд заходів законодавчого і організаційного характеру, що спрямовані на створення відповідних умов в рамках національного права, до наближення до регіональних і міжнародних правових стандартів. Вона наразі забезпечує відповідність національної правової системи України європейському праву (комунітарному праву).

В цивілістиці набув популярності термін «апроксимація» – засіб, який спричиняє універсалізацію національного права, як його наближення і зближення правових систем. Вона є поширеним прийомом інтеграції правових систем в умовах вільного ринку, інформаційної структури суспільства та комунікаційних технологій. Її ще іменують «регулятивною конвергенцією».

Розбіжності в адаптації норм міжнародного права в правовій системі держав-реципієнтів в умовах глобалізації проявили тенденцію конвергенції (гармонізації) міжнародного та національного права і напрацювання загальних, універсальних соціальних, економічних та правових цінностей. Останні стають предметом регулювання, охорони, а в разі необхідності і захисту галузей права. На цьому тлі формуються інтегровані галузі права, а ще більше спеціальні курси у вищих навчальних закладах, іноді навіть штучні.

Одержано 27.04.2017

УДК 347.1

Олеся Олександрівна Отраднава,

професор кафедри цивільного права,

заступник декана з наукової роботи

та міжнародних відносин юридичного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

доктор юридичних наук, доцент

ДОГОВІР ПРО ФІНАНСУВАННЯ СУДОВИХ ВИТРАТ У СПРАВАХ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ ПОЗАДОГОВІРНОЇ ШКОДИ – НОВІТНИЙ ТРЕНД СУЧАСНОЇ ЄВРОПИ

Будь-який судовий процес – «задоволення», за яке треба платити. Подання позову до суду пов'язано із певними витратами, які іноді можуть досягати значного розміру. Позивач сплачує судовий збір, послуги адвоката або іншої особи, що надає правову допомогу, оплачує послуги експертів, процес збирання доказів зі свідків тощо. Відповідач також несе витрати на правову допомогу, а також інші витрати, пов'язані із його участю у судовому процесі.

Стаття 79 Цивільного процесуального кодексу України, крім судового збору, відносить до судових витрат витрати на правову допомогу; витрати сторін та їх представників, що пов'язані із явкою до суду; витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, експертів та проведенням судових експертиз; витрати, пов'язані з проведенням огляду доказів за місцем їх знаходження та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи; витрати, пов'язані з публікацією в пресі оголошення про виклик відповідача. А якщо додати сюди витрати, які не мають безпосереднього грошового вигляду, але врешті призводять до втрати грошей (часові витрати, втрачені можливості тощо), то виходить, що вступ до цивільного процесу вимагає неабияких вкладень.

Зокрема це стосується позовів про відшкодування шкоди, де вимоги потерпілого можуть обчислюватися десятками або сотнями тисяч гривень, а також часто пов'язані із затратними процесуальними діями, як то встановлення рівня зменшення працездатності, психологічна або психіатрична експертиза у разі пред'явлення вимоги про компенсацію моральної шкоди, різноманітні експертизи для визначення розміру збитків при заподіянні шкоди майну тощо. Така витратність цивільного процесу може призвести до відмови потерпілого від звернення до суду, а відповідно і до залишення його прав та охоронюваних законом інтересів без захисту. Що суперечить меті існування деліктного права.

Зазначена проблема доволі сильно турбує європейських юристів – фахівців у сфері деліктного права. І як один із можливих шляхів її вирішення на сьогодні пропонується залучення третіх осіб до фінансування судових витрат у справах про відшкодування позадоговірної шкоди (Third Party Funding in Tort Litigation)¹.

Йдеться про те, що всі витрати, пов'язані із судовим процесом щодо відшкодування позадоговірної шкоди, буде нести третя особа (яку іноді називають «інвестором»). При цьому у разі виграшу процесу судові витрати будуть покриті відповідачем, що програв. А крім того, позивач сплатить «інвестору» винагороду у розмірі певного обумовленого проценту від суми виграшу.

Договір про фінансування процесу відшкодування позадоговірної шкоди відносить до ризикових договорів. Однак ризик тут оцінюється як подібний до інвестиційного ризику, коли, інвестуючи, особа розраховує отримати прибуток, однак певний ризик втрат залишається.

Подібні відносини між позивачем та «інвестором» серйозно обговорюються європейськими юристами та навіть були тематикою основної доповіді на 16 Щорічній конференції з Європейського деліктного права, що проходила у Відні 20–22 квітня 2017 р.². При цьому у якості позитивних моментів такого договору називалися покращення можливості доступу до правосуддя; сприяння більш відповідальному підходу до формулювання позовних вимог («інвестор» спочатку сам проаналізує можливість отримання відшкодування, і якщо оцінить її позитивно, то подібним чином її може оцінити і суд); сприяння встановленню більш адекватних сум витрат на правову допомогу («інвестор» «торгуватиметься» з адвокатом та не дасть йому завищувати свої гонорари); більш швидке та раціональне ведення судового процесу («інвестор» слідуватиме за якою сторін, підготовкою до процесу, аргументацією тощо).

Щодо недоліків фінансування судового процесу третьою особою, такими є поява трикутника «позивач – адвокат – інвестор», і відповідно втручання «інвестора» у ведення справи адвокатом та в участь у справі позивача.

Щодо вітчизняних реалій, то на сучасному рівні довіри до судової системи наврядчи можна говорити про появу охочих вкладати гроші у чужий судовий процес з метою отримання прибутку від отриманого позивачем відшкодування.

Однак проведення судової реформи, прагнення повернення довіри до суддів, оновлення суддівського корпусу рано чи пізно призведе до зміни ставлення суспільства до судового розгляду справ. І справи про відшкодування шкоди теоретично можуть стати об'єктом «інвестування». У такому випадку юриспруденція зіткнеться з рядом важливих питань, і зокрема з питаннями співвідношення свободи договору та правил цивільного судочинства.

¹ Willem H. Van Boom (ed.). *Litigation, costs, funding and behaviour. Implications for the law*. Routledge, 2017. 249 p.

² Willem van Boom. *Comparative Aspects of Third Party Funding in Tort Litigation*. URL: <http://www.ectil.org/ectil/Acet/Programme.aspx>.

Наприклад, однозначно виникне питання про реалізацію позивачем права змінити позовні вимоги, права відмовитися від позову. І яким чином це буде пов'язано із його обов'язком перед «інвестором». Також участь «інвестора» у цивільному процесі щодо відшкодування позадоговірної шкоди впливатиме на можливість та умови врегулювання спору за згодою сторін (як наслідок медіації або звичайної домовленості сторін). Бо позасудове врегулювання спору також має брати до уваги інтереси «інвестора» та його вклад у фінансування цивільного процесу. Відкритими залишаються питання як захисту «інвестора» від недобросовісного позивача (приховування ним фактів, що мають значення для вирішення справи, не своєчасні розрахунки тощо), так і навпаки – захисту позивача від «інвестора», який може повністю перебрати на себе стратегію судового процесу, ігноруючи позицію позивача.

Договір про фінансування судових витрат третьою особою (Third Party Funding in Tort Litigation) ще не увійшов в українську правову реальність. Однак цей договір де-факто існує у Європі та активно обговорюється європейською юридичною спільнотою. У зв'язку з цим, він не має залишитися поза увагою сучасних дослідників питань цивільних деліктів, договірної права, цивільного процесу. Українське суспільство має бути готовим до поповнення системи договорів договором про фінансування судових витрат, як тільки у країні виникнуть сприятливі для цього обставини.

Одержано 19.04.2017

УДК 347.62

Володимир Андрійович Кройтор,

професор кафедри цивільного права та процесу факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, професор;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1849-5721>

ЗМІСТ ПРИНЦИПУ ПОЄДНАННЯ ГЛАСНОСТІ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇЇ ОБМЕЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Національні процесуальні законодавства різних держав є досить різними, але все ж таки можливо визначити незмінні компоненти судового процесу, котрі, поряд із предметом захисту, характеризують правосудні засади судової діяльності і судової форми захисту [4, с. 97]. При цьому ця недостатньо досліджена проблема справедливо пов'язується з існуючим у законодавстві низки держав терміном «належа правова процедура» [6]. Так, ця процедура, на думку американських юристів, складається з двох елементів: оповіщення та слухання, тобто оповіщення всіх заінтересованих осіб про наступний розгляд їх справи і надання їм можливість брати участь в її розгляді. Член Верховного суду США Дуглас назвав оповіщення і слухання фундаментальними принципами належної правової процедури [1, с. 97]. Зазначене зумовлює необхідність звернення до дослідження змісту одного з основних принципів цивільного судочинства – принципу поєднання гласності та можливості її обмеження в цивільному судочинстві. Даний принцип з незначними особливостями відбивається у процесуальному законодавстві практично будь-якої держави і відомий також як принцип публічності. Його основу складають такі акти, як Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ст. 14), Європейська конвенція прав людини і